प्रसिद्धी पत्रक
PRESS NOTE
CIDCO WE MAKE CITIES
सिडको शहरांचे शिल्पकार
CITY & INDUSTRIAL DEVELOPMENT CORPORATION OF MAHARASHTRA LTD.
Regd. Office: Nirmal, 2nd Floor, Nariman Point, Mumbai 400 021. Tel.: 91-22-6650 0900; FAX:91-22-6650 0933; www.cidcoindia.com
Head Office: CIDCO Bhavan, CBD Belapur, Navi Mumbai 400 614. Tel.: 91-22-6791 8241; Fax: 91-22-6791 8294;
For updated information, follow us on - @cidco_ltd :/cidco YouTube CIDCO Ltd. @cidco_ltd

दि. 30.07.2021

नवी मुंबईला अविरत पाणी पुरवठा : नगर नियोजनातील सिडकोचा नवा अध्याय

नवी मुंबईला पाणी पुरवठा करण्याचे आव्हान

झपाट्याने शहरीकरण होण्याच्या या युगात शहरांच्या सीमा दिवसेंदिवस विस्तारत असून शहरांतील लोकसंख्या वेगाने वाढत आहेत. एकीकडे वाढती लोकसंख्या व दुसरीकडे घटणारे जलस्रोत, असे व्यस्त प्रमाण असल्याने वाढत्या लोकसंख्येला पुरेसा पाणी पुरवठा करण्याचे मोठे आव्हान निर्माण झाले आहे. नवी मुंबईही त्यास अपवाद नाही. सर्व पायाभूत सोयी सुविधांनी परिपूर्ण असणाऱ्या या आंतरराष्ट्रीय दर्जाच्या शहरास राज्यातील तसेच देशातील नागरिक वास्तव्यासाठी नेहमीच प्राधान्य देत आले आहेत. यामुळे नवी मुंबई क्षेत्राची लोकसंख्याही दिवसेंदिवस वाढत आहे. नवी मुंबई क्षेत्रातील नवी मुंबई महानगरपालिका क्षेत्र वगळता, पनवेल महानगरपालिका आणि सिडको अधिकार क्षेत्रातील नोड व गावांना पाणी पुरवठा करण्याची जबाबदारी सिडकोवर आहे.

"नवी मुंबईची वाढती लोकसंख्या आणि नवी मुंबईमध्ये साकार होत असलेल्या महत्त्वाकांक्षी विकास प्रकल्पांमुळे, नवी मुंबई क्षेत्रात पाण्याची मागणी कैक पटींनी वाढणार आहे. पाण्याची वर्तमानातील तसेच भविष्यातील वाढती मागणी पूर्ण करण्यासाठी सिडकोकडून पाणी पुरवठ्याच्या विविध योजना राबविण्यात येत आहेत. याकरिता उपलब्ध पाण्याचे काटेकोर नियोजन, जलस्रोतांचा पूर्ण क्षमतेने वापर आणि नवीन जलस्रोतांची निर्मिती, ही त्रिसूत्री निश्चित करण्यात आली आहे.

डॉ. संजय मुखर्जी
उपाध्यक्ष तथा व्यवस्थापकीय संचालक, सिडको

दक्षिण नवी मुंबईतील पनवेल आणि उरण तालुक्यांतील लोकसंख्या 20 लाखांपर्यंत आहे. दक्षिण नवी मुंबईतील खारघर, तळोजा, नवीन रोडपाली, कामोठे, कळंबोली, उलवे आणि द्रोणागिरी या नोडमध्ये सिडकोची महागृहनिर्माण योजना तसेच विविध महत्त्वाचे प्रकल्प साकारण्यात येत आहेत. या भागातील निवासी क्षेत्रांची पाण्याची मागणी दिवसेंदिवस वाढत आहे. तसेच नवी मुंबईची वाढती लोकसंख्या आणि सिडकोतर्फे साकारण्यात येत असलेले नवी मुंबई आंतरराष्ट्रीय विमानतळ, महागृहनिर्माण योजना आणि नवी मुंबई विमानतळ प्रभाव अधिसूचित क्षेत्र (नैना) या प्रकल्पांमुळे सन 2050 पर्यंत नवी मुंबई क्षेत्रातील पाण्याची अंतिम मागणी 1275 दशलक्ष लीटर प्रति दिन (एमएलडी) पर्यंत असणार आहे. पाण्याची ही वाढीव मागणी पूर्ण करण्यासाठी, अस्तित्वात असलेल्या जलस्रोतांचा पूर्ण क्षमतेने वापर करणे व नवीन जलस्रोतांचे नियोजन करणे, अशी आखणी सिडकोने केली आहे.

न्हावा शेवा पाणी पुरवठा योजना आवर्धन टप्पा-3

महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाच्या (मजीप्र) न्हावा शेवा पाणी पुरवठा योजनेच्या तिसऱ्या टप्प्यातील 69 एमएलडी पाणी सिडको नोडकरिता राखीव ठेवण्यासाठी, सिडको महामंडळ या प्रकल्पाकरिता रु. 118.76 कोटी इतके भांडवली अंशदान देणार आहे. यामुळे सिडको अधिकारक्षेत्रातील पाण्याची वाढीव मागणी पूर्ण करणे शक्य होणार आहे.

सध्या अस्तित्वात असलेल्या न्हावा शेवा योजनेतून सिडकोला 85 एमएलडी पाण्याचा पुरवठा अपेक्षित असला, तरी काही तांत्रिक त्रुटींमुळे प्रत्यक्षात 70 एमएलडी पाणी सिडकोच्या वाट्याला येते. या तांत्रिक त्रुटी दूर करून, पाण्याच्या पंपिंगची क्षमता वाढवण्याकरिता, मजीप्रकडून आवर्धनचा तिसरा टप्पा 2015 मध्ये प्रस्तावित करण्यात आला होता. या टप्प्यांतर्गत पाणी पुरवठा योजनेची क्षमता 100 एमएलडीवरून 228 एमएलडीपर्यंत वाढविण्यात येणार आहे.

करंजाडे, काळुंद्रे आणि विमानतळ पुनर्वसन आणि पुन:स्थापना क्षेत्रातील गावांना पाणी पुरवठा करण्याकरिता नवीन योजनेतील 35 एमएमलडी पाणी साठा सिडकोकरिता राखीव ठेवण्यात येणार आहे. तसेच एमएमआरडीएकडून नैना क्षेत्रात राबविण्यात येणाऱ्या गृहनिर्माण योजनांकरिता, एमएमआरडीसाठी नवीन योजनेतील 53 एमएलडी पाणी साठा आरक्षित करण्यात आला होता.

परंतु 53 एमएलडीपैकी 34 एमएलडी पाणी साठ्यावरील हक्क एमएमआरडीएने सोडून दिल्याने हा पाणी साठाही सिडकोकरिता उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे. यामुळे सिडकोला न्हावा शेवा पाणी पुरवठा योजनेच्या तिसऱ्या टप्प्यातून 69 एमएलडी इतका अतिरिक्त पाणी साठा उपलब्ध होणार आहे.

कोंढाणे धरणाचे सिडकोकडे हस्तांतरण

सिडकोकडून पनवेल, कळंबोली, खारघर, कामोठे, उलवे, द्रोणागिरी, काळुंद्रे, तळोजा पंचनंद, न्हावडे फेज-2 आणि हेटवणे पाणी पुरवठा योजनेच्या मार्गावरील गावांना पाणी पुरवठा करण्यात येतो. सद्यस्थितीत सिडकोला हेटवणे पाणी पुरवठा योजना, मजीप्रचे पाताळगंगा, नवी मुंबई महानगरपालिकेचे मोरबे धरण आणि एमआयडीसीचे बारवी धरण यांद्वारे एकूण 259 एमएलडी पाणी उपलब्ध होते, परंतु प्रत्यक्षात सिडको पाणी पुरवठा करत असलेल्या क्षेत्रात पाण्याची मागणी 289 एमएलडी इतकी आहे. सन 2031 पर्यंत या क्षेत्रात पाण्याची मागणी 786 एमएलडीपर्यंत वाढणार आहे. त्याचप्रमाणे, सिडको नवी मुंबईलगत विकसित करत असलेल्या नैना क्षेत्रातील 270 गावांना पाणी पुरवठा करण्याची जबाबदारीही सिडकोवर असणार आहे. यामुळे सन 2050 पर्यंत नैना क्षेत्र व सिडको प्रशासित नोड मिळून पाण्याची मागणी 1275 एमएलडी इतकी असणार आहे.

भविष्यातील पाण्याची ही वाढती मागणी पुरी करण्यासाठी सिडकोने विविध स्रोतांद्वारे, जसे-हेटवणे पाणी पुरवठा योजनेतून 270 एमएलडी, पाताळगंगेवरील न्हावा शेवा पाणी पुरवठा योजनेच्या आवर्धनाद्वारे 69 एमएलडी आणि सिडकोच्या बाळगंगा धरणातून 350 एमएलडी पाणी पुरवठ्याचे नियोजित केले आहे. परंतु सध्या अस्तित्वात असलेल्या या स्त्रोतांद्वारे भविष्यातील पाण्याची वाढती मागणी पूर्ण करणे अशक्य आहे हे जाणून सिडकोने 2015 मध्ये, कोकण पाटबंधारे महामंडळाच्या अखत्यारीतील कोंढाणे धरण आपल्याला हस्तांतरीत करण्यात यावे, अशी मागणी राज्य शासनाकडे केली.

कोंढाणे धरण हे रायगड जिल्ह्याच्या कर्जत तालुक्यामध्ये असून त्याची साठवण क्षमता 250 एमएलडी एवढी आहे. यानंतर, 2017 मध्ये राज्य शासनाकडून, सिडकोच्या नैना शहराला पाणी पुरवठा करण्यासाठी, सिडकोला 'जे आहे, जेथे आहे' तत्त्वावर कोंढाणे धरण हस्तांतरीत करण्यात आले. कोंढाणे धरणाच्या आजवर झालेल्या कामाकरिता, सिडकोने कोकण पाटबंधारे महामंडळाला

रु. 99.15 कोटी रक्कम अदा केली. उर्वरित प्रकल्प पूर्ण करण्याकरिता रु. 3,072 कोटी खर्च अंदाजित आहे. पूर्णत्वास गेल्यानंतर या धरणाची क्षमता 250 एमएलडी एवढी असणार आहे. प्रकल्पाशी संबंधित सर्वेक्षण, मृदा परीक्षण, जमीन संपादन, पर्यावरण व वनविषयक मंजुरी, पुनर्वसन इ. प्रांरभिक कामे पार पाडण्याकरिता आणि प्रकल्पाचा सविस्तर प्रकल्प अहवाल तयार करण्याकरिता सल्लागाराची नियुक्ती करण्यात आली आहे.

कोंढाणे धरण प्रकल्पाचा बृहद् आराखडा तयार करणे, तपशीलवार सर्वेक्षण करणे, विविध घटकांचे द्रवचलित, संरचनात्मक व विद्युतयांत्रिक संकल्पन तयार करणे, या कामांकरिता सल्लागार सेवा पुरविण्याकरिता सल्लागाराची नियुक्ती करण्यात आली आहे. सल्लागार कामांमध्ये प्राथमिक व द्वितीयक माहिती संकलन, उपलब्ध माहितीचा सविस्तर अभ्यास, पूर्व-सुसाध्यता व सुसाध्यता अहवाल तयार करणे, जल संस्करण संयंत्रांकरिता (वॉटर ट्रीटमेन्ट प्लॅन्ट) आवश्यक ती यंत्रणा उभारणे, यांचा समावेश आहे. या कामांकरिता रु. 1,97,22,000 इतका खर्च अंदाजित आहे.

कोंढाणे धरण प्रकल्पाचे संकल्पन आणि आरेखन करण्याचे काम मुख्य संकल्पन अधिकारी, जलसंपदा विभाग, नाशिक यांना सोपविण्यात आले आहे. या कामाकरिता सिडकोकडून रु. 2,49,80,000 एवढे चाचणी शुल्क (व्हेटिंग चार्जेस) कार्यकारी अभियंता, संकल्पन विभाग, नाशिक यांना अदा करण्यात येणार आहे.

हेटवणे धरणातील अतिरिक्त 120 एमएलडी पाणी साठा आरक्षित

दक्षिण मुंबईतील पाणी पुरवठा यंत्रणेला अधिक बळकटी देण्यासाठी हेटवणे धरणातील अतिरिक्त 120 दशलक्ष लीटर प्रति दिन (एमएलडी) पाणी साठा आरक्षित करण्यासाठी कोकण पाटबंधारे विकास महामंडळाला रु. 119.80 कोटी शुल्क सिडकोकडून देण्यात येणार आहे. अन्य योजना पूर्ण होण्यासाठी लागणारा वेळ लक्षात घेऊन, सध्याच्या परिस्थितीत हेटवणे धरणातून तातडीने अतिरिक्त पाणी साठा मंजूर करून घेण्याचा निर्णय सिडकोकडून घेण्यात आला आहे. सद्यस्थितीत नवी मुंबईतील पनवेल महानगरपालिका क्षेत्र, सिडको अधिकार क्षेत्रातील काही नोड व नजीकच्या परिसरातील गावे यांना हेटवणे धरणातून पाणी पुरवठा करण्यात येतो. सिडकोतर्फे

2001-02 या वर्षी रायगड जिल्ह्यातील पेण तालुक्यामध्ये हेटवणे पाणी पुरवठा योजना साकारण्यात येऊन रु. 47.00 कोटी भांडवल अंशदानाच्या बदल्यात सिडकोला या धरणातील प्रक्रिया न केलेला 100 एमएलडी पाणी साठा उपलब्ध करून देण्यात आला. त्यानंतर 2015 मध्ये रु. 148.81 कोटी भांडवली अंशदानाच्या बदल्यात सिडकोला अतिरिक्त 50 एमएलडी पाणी साठा उपलब्ध करून देण्यात आला. सद्यस्थितीत हेटवणे धरणातून सिडकोला 150 एमएलडी पाणी साठा उपलब्ध होत आहे. हेटवणे धरणातील 120 एमएलडी अतिरिक्त पाणी साठा मंजूर झाल्याने 2025 पर्यंत प्रस्तावित असणाऱ्या विविध प्रकल्पांची पाण्याची मागणी पूर्ण होणार आहे.

हेटवणे पाणी पुरवठा योजना आवर्धन

हेटवणे पाणी पुरवठा योजनेतून मंजूर झालेला अतिरिक्त 120 एमएलडी पाणी साठ्याचा वापर करण्यासाठी, हेटवणे योजनेचे आवर्धन करून योजनेची क्षमता 270 एमएलडीपर्यंत वाढवणे आवश्यक आहे. याकरिता पार पाडावयाच्या तांत्रिक कामांसाठी सिडकोकडून मे. टाटा कन्सल्टिंग इंजिनिअर्स लि. (टीसीई) यांची तज्ज्ञ सल्लागार म्हणून नियुक्ती करण्यात आली आहे. हेटवणे धरण येथील सिडको निर्गमावर (आउटलेट) प्रेशर कंड्यूटची व्यवस्था करण्याचा निर्णय घेण्यात आला असून या कामाकरिता कार्य पद्धतिशास्त्र, संकल्पन आणि आरेखनांसह सविस्तर अहवाल मे. टीसीई यांच्याकडून सादर करण्यात आला आहे. त्यानंतर, संकल्पनासह अहवाल कार्यकारी अभियंता (जलसंपदा विभाग) यांना सादर करण्यात आला.

मे. टीसीई यांच्या मते, हेटवणे योजनेचे आवर्धन पूर्ण होईपर्यंत सध्या अस्तित्वात आसलेल्या जल संस्करण संयंत्राचे आयुर्मान संपुष्टात येणार आहे व भविष्यातील 270 एमएलडी पाण्याची मागणी पूर्ण करण्याकरिता हे संयंत्र सक्षम नसेल. याकरिता बाळगंगा योजनेच्या जिते येथील जल संस्करण संयंत्राच्या उर्वरित मोकळ्या जागेवर, 300 एमएलडी (270 एमएलडी + 30 एमएलडी द्रवचालित अतिभार आणि हानी) क्षमतेचे जल संस्करण संयंत्र उभारणे व्यवहार्य ठरणार आहे. म्हणून सध्या अस्तित्वात असलेल्या हेटवणे पाणी पुरवठा योजनेच्या जल संस्करण संयंत्रालगत जिते येथे 300 एमएलडी क्षमतेचे जल संस्करण संयंत्र उभारण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे. बाळगंगा पाणी पुरवठा योजना दृष्टीपथात आल्यावर, सध्या अस्तित्वात असलेल्या जल संस्करण संयंत्राचे आवर्धन/खण्डकरण करण्याबाबत निर्णय घेतला जाईल.

हेटवणे पाणी पुरवठा योजनेअंतर्गत भूमिगत जलवाहिनी

हेटवणे धरणातून सिडको द्वारे आणले जाणारे पाणी अनेकदा डोंगर उतारावरून येत असल्याने कमी दाब आणि अल्प पुरवठा अशा समस्यांना सामोरे जावे लागत होते. तसेच जुनी जलवाहिनी ही पी एस सी काँक्रीटची असल्याने ती बदलून एम एस जलवाहिनी टाकणे गरजेचे होते. त्यामुळे सिडको तर्फे हेटवणे जलवाहिनी भूमिगत करण्याचे काम सुरू आहे. हेटवणे धरणा कडून शहराकडे येणाऱ्या जलवाहिनी साठी हमरापुर येथे टेकडीच्या खालून साधारण 20 ते 25 मीटर खोलीवर बोगदा खोदण्याचे काम पूर्ण झाले आहे. या बोगद्याची लांबी 700 मीटर असून 1500 मिलिमीटर व्यासाची एम एस जलवाहिनी टाकण्यात आली आहे. तसेच हेटवणे धरणावरील सिडकोच्या विमोचकातील दाब विरहित व्यवस्था बदलून तेथे दाब युक्त जलवाहिनीची व्यवस्था करण्याचे काम तातडीने हाती घेण्याचे प्रयोजन आहे. त्यासाठी तांत्रिक सल्लागाराची नियुक्ती करण्यात आली आहे. हे काम पूर्ण झाल्यावर हेटवणे धरणातून अतिरिक्त 20 ते 30 एमएलडी पाणी नजीकच्या काळात उपलब्ध होईल.

सिडकोकडून करण्यात येत असलेल्या जलस्रोतांच्या या दूरगामी व काटेकोर नियोजनामुळे, नवी मुंबई क्षेत्राची वर्तमानातील तसेच भविष्यातील पाण्याची वाढती मागणी पूर्ण करण्यासह पाण्याचा अविरत पुरवठा करणे सुनिश्चित होणार आहे.

जनसंपर्क विभाग, सिडको